

8. Хайруллина Р. Х. Фразеологическая картина мира: от мировидения к миропониманию. – Уфа, Издательство БГПУ, 2001. – 285 с.
9. Mann Thomas. Tristan / Es geht um den Menschen ... Prosa aus fünf Jahrzehnten. Verlag Progress. Moskau 1976. 343 S.
10. Schiller F. Kabale und Liebe. Insel – Verlag – Leipzig, 1971, 159 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Тарануха – викладач кафедри практики германських мов КДПУ ім. Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: порівняльна лексикологія, лінгвокультурологія.

КЛЮЧОВІ КОНЦЕПТИ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОГРАМНОЇ ЗАЯВИ

Оксана ТКАЧЕНКО (Сімферополь, Україна)

У статті розглянуто ключові концепти політичної програмної заяви та лінгвокультурні особливості їх функціонування на сильних позиціях тексту у зіставному аспекті на матеріалі американської та британської лінгвокультурних традицій.

The article deals with the analysis of key concepts in the texts of political programme statement. The linguistic peculiarities of their functioning on the strong positions of the texts of American and British cultures regarding comparative analysis were focused on.

Становлення антропоцентричної парадигми в мовознавстві переорієнтувало інтереси дослідників із вивчення «мови в собі» на вивчення людського чинника в мові й культурі. Ця проблематика є центром досліджень нової галузі мовознавства – лінгвокультурології. Однією з базових одиниць цієї науки є концепт, вивчення функціонування якого в текстах культури дозволяє досягнути етнічну мовну картину світу, створює уявлення про ментальність і менталітет народу й відображає особистість концептоносія [1: 4; 2: 9; 3: 33; 4: 24; 5: 132].

Володіючи ціннісною складовою [6: 77; 2: 9; 7: 347-349; 8: 133; 3: 33], концепт набуває додаткової значущості у вивченні прагматично орієнтованих типів текстів політичного дискурсу, оскільки «політичні аргументи й політичні факти лише тоді набувають сили переконливості й достовірності для індивіда, коли вони стосуються не лише його розуму, але й почуттів» [9: 108].

Однією з найважливіших особливостей існування концептів є їх «співвіднесеність» із певною дискурсивною сферою [10: 163, 5: 237, 11: 14]. У межах вивчення політичного дискурсу визнається існування концептів ВЛАДА, ПОЛІТИК [12: 69], ПАРТІЯ, УРЯД, ПАРЛАМЕНТ, ДЕМОКРАТИЯ, СВОБОДА, ЗАКОН, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ВИБОРИ тощо [5: 240-241]. Вивчення текст-типологічних особливостей функціонування концептів у текстах політичного дискурсу на сучасному етапі належить до маргінесу наукових штудій, хоча на думку А.Н.Приходько, текст, який належить до того чи іншого дискурсу, може розглядатися як сукупність апеляцій до різних концептів [5: 238].

Актуальність статті визначається необхідністю вивчення особливостей функціонування ключових концептів ППЗ, які формують текст-типологічні ознаки аналізованого типу тексту.

Метою статті є вичленування ключових концептів політичної програмної заяви.

Матеріалом дослідження слугував цикл текстів політичних програмних заяв президента США Дж. Буша, колишнього прем'єр-міністра Великої Британії Т. Блера та Ч. Кеннеді – лідера ліберально-демократичної партії Великобританії.

Одним із найпоширеніших методів вивчення концептів є фреймовий аналіз. В.І. Маслова зазначає, що «... багато концептів згорнуто у фрейм. Фрейм – це узагальнена модель організації культурного знання навколо певного концепту» [13: 36]. Застосовуючи фреймовий аналіз до прагматичних типів тексту, варто враховувати такі аспекти, визначені Ч. Філмором: «1) множинність засвідчених і можливих мовних форм; 2) контексти або оточення, в яких ці форми реально представлені чи можуть бути представлені; 3) множинність інтуїтивних суджень про ці форми, реалізовані у відповідних контекстах» [цит. по 4: 43].

Стосовно дослідження ППЗ, до першого пункту належать зафіксовані в словниках вербальні форми реалізації концептів, а контекстами реалізації концептів постають аналізовані тексти ППЗ, що також відображають інтуїтивні судження.

В ініціальній позиції текстів ППЗ американської традиції домінують концепти ELECTION/ВИБОРИ й AMERICA/АМЕРИКА.

Тлумачний словник української мови детермінує концепт ВИБОРИ лексемами «обрання», «голосування», «представницькі органи держави» [14: 104], тлумачний словник Collins – “electing”, “choosing”, “voting”, “political office” [15: 166]. На підставі зіставлення словникових дефініцій одержуємо семантичні константи, що реалізують концепт ELECTION/ВИБОРИ: selection/вибір, vote/голосування, candidate/кандидат, political office/державні органи, організація. У тестах ППЗ Дж.Буша концепт ELECTION/ВИБОРИ реалізується таким чином: *“I’m here to ask for your **vote**. I’m here to ask for your help: I need you to go to your friends and neighbors and remind them we have a duty in this great democracy **to vote**. Don’t overlook discerning Democrats when you get people going to the polls, by the way – people like Senator Zell Miller. Remind your friends and neighbors if they want a safer country, a stronger country and a better country, to put me and Dick Cheney back in **office**”* [16]. Як бачимо з наведеного прикладу, ключовими лексемами, які реалізують поле концепту ELECTION/ВИБОРИ є “vote” і “(political) office” з одночасним нівелюванням лексеми “selection (choice)”, що свідчить про агресивну спрямованість тексту ППЗ, котрий диктує виборцям «правильний» вибір.

Ініціальна позиція текстів ППЗ американської традиції також характеризується розгортанням концепту AMERICA/АМЕРИКА. У словникових дефініціях лексемами, що реалізують цей концепт є поняття «держава/країна/state/country», «нація/nation», «американська мрія/American Dream». Крім зазначених понять, концепт AMERICA/АМЕРИКА реалізується лексемами: liberation, purity, novelty [17: 15], які, проте, нівелюються на ініціальній позиції. Домінантними лексемами, що репрезентують концепт AMERICA/АМЕРИКА в ініціальній позиції є “country”, “nation”, які сприяють згуртуванню аудиторії: *“It’s good to be in a part of the world where people believe in their family and their faith and their **country**”* [18].

Ініціальній позиції текстів ППЗ британських політиків також домінує концепт ELECTION/ВИБОРИ, який реалізується так: *“Every **vote** in this **election** is precious. No-one’s support should ever be assumed. That is the strength of our democracy”* [19], *“Today we return to the **election campaign**. There is a fundamental truth in any general **election** and the democratic process involved. It gives us all an opportunity to reflect on the nature of our society and to **decide the future** course of our country”* [20].

У медіальній позиції текстів ППЗ політик переходить до викладу основних положень своєї передвиборчої програми, що передбачає, oprich інших концептів, і реалізацію концепту PROGRESS/ПРОГРЕС. Ключовими лексемами, які реалізують цей концепт у тлумачному словнику української мови є: «розвиток», «удосконалення» [14: 568], а в словнику Collins – moving forward, advancement, development [15: 385]. У текстах ППЗ Дж. Буша концепт PROGRESS/ПРОГРЕС реалізується так: *“We’re making **progress**, and we’re not turning back”, “Our economy is strong and it is getting stronger. Our economy has been **growing** at rates as fast as any in nearly 20 years”* [21]. Аналогічним чином концепт PROGRESS/ПРОГРЕС реалізується в британській традиції: *“...there are also the foundations laid for a **brighter future, real progress, beacons lit showing us a better way**”* [19].

Функціонування зазначеного концепту зумовлено формування позитивного іміджу політика й асоціювання з ним надій на добробут у майбутньому. Відповідно, закономірним убагається виникнення «антиконцепту» REGRESS/РЕГРЕС, що покликаний асоціюватися з іміджем і політикою суперника на виборах. Ключовими лексемами, які реалізують концепт REGRESS/РЕГРЕС у тлумачному словнику української мови є: спадний, зворотний рух [14: 591]; у словнику Collins: “passage back”, “go or fall back” [15: 406]. У текстах ППЗ американської традиції функціонування концепту REGRESS/РЕГРЕС співвідноситься з оцінкою дій політичного конкурента: *“Senator Kerry has been a part of the Washington crowd that has **obstructed** legal reform again and again”, “... Senator Kerry is proposing policies and doctrines that would **weaken** America and make the world more dangerous”* [22].

Аналогічним убагається реалізація цього концепту в текстах ППЗ британської традиції: *“For we know today’s Conservative party would take us **back, back** to negative equity, high mortgage rates and boom and bust; **back** to cuts in public services; **back** to social division; **back to the margins** of influence in Europe and the wider world”* [19]

Одним із ключових концептів, що маркують медіальну позицію текстів ППЗ американської традиції є TERROR(ISM)/ТЕРОР(ІЗМ). Аналіз словникових дефініцій надає нам можливість виокремити ключові лексеми, що реалізують зазначений концепт: тлумачний словник української мови «найгостріша форма боротьби, насильство, знищення» [14: 685]; Collins: “extreme fear”, “violent dread” [15: 498]; Oxford Dictionary of Politics: “life-threatening actions” [17: 532]; Safire’s Political Dictionary: “fear, intimidation, murder of innocents” [23: 728]. У текстах ППЗ американської традиції простежуються такі способи реалізації концепту TERROR(ISM)/ТЕРОР(ІЗМ): “*We confront an even greater **danger**, that the prospect of **terrorists** getting **weapons of mass destruction** would inflict great **harm** on America. We had to take a hard look at everyplace where **terrorists** might get those **weapons**. And one regime stood out: the dictatorship of Saddam Hussein. We knew his record of **aggression** and support for **terror**. We knew he **hated** America. We knew he had **weapons of mass destruction**. We know that after September the 11th, we must take **threats** seriously before they fully materialize. In Saddam we saw a **threat***” [24]. Розгортання концепту TERROR(ISM)/ТЕРОР(ІЗМ) є актуальним і в британській традиції, де воно супроводжується превалюванням лексеми “war”: “*Nor will people forgive the fact that Tony Blair lined up with George Bush and we were misled into the Iraq **war***” [20].

Окрім зазначених концептів, у медіальній позиції реалізується концепт AMERICA/АМЕРИКА, що співвідноситься з лексемами opportunity, freedom, liberty: “*I believe strongly in **freedom**. **Freedom** is not America's gift to the world; freedom is the Almighty God's gift to each man and woman in this world*” [25]. Характерною особливістю американських ППЗ є також використання концепту «American Dream», із указівкою на унікальну можливість самореалізації для кожного громадянина, чим так пишається американський народ: “*Every time a small business is started, someone is achieving **the American Dream***” [26]. У реалізації концепту AMERICA/АМЕРИКА беруть участь і такі поняття як homeland, motherland, що сприяють об’єднанню аудиторії: “*Our strategy is clear: We're defending the **homeland***” [27].

У текстах ППЗ британської традиції також простежується розгортання концепту BRITAIN/БРИТАНІЯ у медіальній позиції. При цьому інваріантно акцентуються можливості, що надаються людям у вільному британському суспільстві: “*A Britain that celebrates **diversity** and provides the **opportunities** for each individual to make the best of their talents*” [28].

Подібне використання концептів AMERICA/АМЕРИКА й BRITAIN/БРИТАНІЯ покликане згуртувати народ з метою досягнення добробуту нації, а добробут нації має залежати від успіху на виборах саме того політичного діяча, який представляє ППЗ.

Логічним у цьому аспекті вбачається розширення сфери функціонування концептів AMERICA/АМЕРИКА та BRITAIN/БРИТАНІЯ у фінальних позиціях текстів ППЗ відповідних традицій. Саме у фінальній позиції здійснюється співвіднесення добробуту й процвітання з перемогою політичного лідера, що представляє ППЗ. Відповідно, фінальна позиція ППЗ також маркується лексемами, які реалізують концепт ELECTION/ВИБОРИ: “*I'm talking about the day that's coming – a better day for all Americans, a prosperous **America**, an educated **America**, a compassionate **America**, and a peaceful world that we all want. You know, when I **campaign**ed across your state four years ago, I made you this pledge, that if I got **elected**, I would uphold the honor and the integrity of the **office***” [29].

За підсумками аналізу функціонування концептів у текстах ППЗ американської та британської лінгвокультурних традицій, доходимо висновку, що в ініціальній позиції текстів ППЗ інваріантно реалізуються концепти ELECTION/ВИБОРИ, AMERICA/АМЕРИКА та BRITAIN/БРИТАНІЯ. Використання концептів-імен держав виконує в ініціальній позиції фатичну функцію, об’єднуючи аудиторію в єдину націю зі спільними інтересами. Функціонування концепту ELECTION/ВИБОРИ створює загальну спрямованість ППЗ.

У медіальній позиції текстів ППЗ зіставляюваних традицій простежуємо функціонування концептів PROGRESS/ПРОГРЕС і REGRESS/РЕГРЕС. Ці концепти маркують викладення основних пунктів ППЗ, де успішний розвиток держави (прогрес) має асоціюватися з перемогою політика, що представляє свій ППЗ, а спад (регрес) – з перемогою політичного

супротивника. Одним із домінуючих у медіальній позиції є концепт **TERROR(ISM)/ТЕРОР(ИЗМ)**, як маркер соціально-історичної ситуації в суспільстві.

Фінальна позиція маркована концептами **AMERICA/АМЕРИКА** та **BRITAIN/БРИТАНІЯ** відповідних лінгвокультур і концептом **ELECTION/ВИБОРИ**. Функціонування концептів **AMERICA/АМЕРИКА** та **BRITAIN/БРИТАНІЯ** у фінальній позиції має на меті об'єднання аудиторії з політиком, як народ, що наділений спільними цінностями й прагненням покращити добробут країни, прийнявши «вірне» рішення на виборах.

Перспективи подальших досліджень цього напрямку вбачаються у вивченні інших прагматичних типів текстів, що формують політичний дискурс.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка // Известия РАН: Серия литературы и языка. – 1993. – Том 52. – №1. – С. 3-9.
2. Грабарова Э.В. Культурный концепт как окно к изучению этнокультурных особенностей менталитета // Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста: Материалы междунар. симпозиума (Волгоград, 22–24 мая 2003 г.): в 2 ч. – Ч.2. Тезисы докладов. – Волгоград: Перемена, 2003. – С. 9-10.
3. Кудрявцева Н.Г. О термине "концепт" в лингвокультурологии // Культура народов Причерноморья. – 2004. – №54. – С. 31-35. Режим доступа до статті: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp54/knp54_31-35.pdf.
4. Карпенко-Иванова Ульяна Фрейм "Вооруженное пртивоостояние" в русской, английской, итальянской культурно-языковой традиции. – К.: Издательский дом Дмитрия Бурого, 2006. – 232с.
5. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 322 с.
6. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание/ Под ред. И.А. Стернина. – Воронеж: Воронежский гос. ун-т, 2001. – стр. 75-81.
7. Приходько А.Н. Концептология дискурса, или дискурсология концепта // Ученые записки ТНУ им. В.И. Вернадского, серия "Филология". – Симферополь: 2005 г. – №2: Том 18(57). – стр. 347-351.
8. Сегал Н.А. Концепт как базовая категория когнитивной парадигмы // Ученые записки ТНУ им. В.И. Вернадского, серия "Филология". – Симферополь: 2006 г. – №2: Том 19(58). – стр. 133-138.
9. Демещак В.В. Динамика функционирования концепта "политика" в политической речи: интралингвистическая адаптация // Ученые записки ТНУ им. В.И. Вернадского, серия "Филология". – Симферополь: 2006 г. – стр. 108-111.
10. Радзівська Т.В. Здоров'я в світі людини: цінність vs. ресурс (на матеріалі української художньої прози) // Мова. Людина. Світ: До70-річчя проф. М. Кочергана 36. н. ст. – К.: ВЦ КНЛУ, 2006. – С. 163-170.
11. Василюк Л.Е. Концептосфера публіцистичного дискурсу: теоретичний аспект// Ученые записки ТНУ им. В.И. Вернадского, серия "Филология". – Симферополь: 2006 г. – №5: Том 19(58). – стр. 14-17.
12. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса / Ин-т языкознания РАН; Волгогр. гос. пед. ун-т. – Волгоград: Перемена, 2000. – 368 с.
13. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия». – 2001. – 208с.
14. Глумачний словник сучасної української мови [Уклад. Л.П. Коврига та ін.] – Харків: Белкар-книга, 2005 – 800с.
15. Collins Contemporary Dictionary: Collins: London and Glasgow. – 1966. – 608p.
16. George Bush' Remarks in Davenport, Iowa. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041025-9.html>
17. Oxford Concise Dictionary of Politics by Iain McLean and Alistar McMillan. – OUP – 2008. – 606p.
18. George Bush' Remarks at Victory 2004 Rally in Hobbs, New Mexico. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041011-2.html>
19. Text of Tony Blair's speech. Доступно з: <http://politics.guardian.co.uk/election2001/story/0,9029,487681,00.html>
20. Text of Kennedy's election speech. Доступно з: http://news.bbc.co.uk/2/low/uk_news/politics/vote_2005/frontpage/4430563.stm
21. George Bush' Remarks at Victory 2004 Rally in Bangor, Maine. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/09/20040923-10.html>
22. George Bush' Remarks at a Victory 2004 Rally in Farmington Hills, Michigan. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041006-16.html>
23. Safire's Political Dictionary by William Safire. – OUP. – 2008. – 862p.
24. George Bush' Remarks at Victory 2004 Rally in Hobbs, New Mexico. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041011-2.html>
25. George Bush' Remarks in Ft. Myers, Florida. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041023-3.html>
26. George Bush' Remarks in Mason City, Iowa. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041020-7.html>
27. George Bush' Remarks at Victory 2004 Rally in Waterloo, Iowa. Доступно з: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041009-6.html>
28. Charles Kennedy General Election Manifesto Launch. Доступно з: http://www.charleskennedy.org.uk/html/content.php?type/as/id/205/article/general_election_manifesto_launch.html
29. George Bush' Remarks in Westlake, Ohio. Доступно з: www.whitehouse.gov/news/releases/2004/10/20041028-14.html

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Ткаченко – аспірантка кафедри перекладу з англійської мови Херсонського державного університету.

Наукові інтереси: лінгвістика мови, лінгвокультурологія, прагмалінгвістика.